

Belarusian trasjanka and Ukrainian Suržyk: Structural and social aspects of their description and categorization / Eds. G. Hentschel, S. Zaprudski. Oldenburg, 2008. 133 p. (Studia Slavica Oldenburgensia, 17).

Беларуская трасянка і ўкраінскі суржык: Структурныя і сацыяльныя аспекты іх апісання і катэгарызацыі / Рэд.: Г. Генчаль, С. Запрудскі. Альдэнбург, 2008. 133 с. (Альдэнбургскія славянскія штудыі, 17).

Гэта першая калектыўная манаграфія, прысвечаная такому цікаваму феномену Беларусі, як трасянка. Доўгі час у беларускім мовазнаўстве такая з’ява не вывучалася і ў лепшым выпадку згадвалася (але заўжды мімаходзь і хіба што ў кантэксце культуры мовы). Трасянку адзначалі (звычайна, у пеярэтыўным кантэксце) у асноўным публіцысты і палітыкі. У апошнія гады ўвага да трасянке абудзілася ў замежных даследчыкаў. У прыватнасці, нямецкі славіст Г. Генчаль (Альдэнбург) вось ужо некалькіх гадоў разам з С. Тэш (Альдэнбург), ураджэнкай Беларусі, рупліва даследуе трасянку, апошнім часам да іх працы далучыўся і С. Запрудскі (Мінск). Дадзены зборнік стаў адной з першых публічных акцый гэтага альдэнбургскага праекта па вывучэнні трасянке. У ім змешчаны даклады тэматычнага блока 14-га Міжнароднага з’езда славістаў, што адбыўся ў верасні 2008 г. у Охрыдзе (Македонія).

Зборнік складаецца з 4 артыкулаў і кароткіх уводзін (на англійскай мове), напісаных выдаўцамі. Склад удзельнікаў, напэўна, мусіў прадстаўляць розныя погляды на праблему: у зборніку змешчаны тэксты двух славянскіх аўтараў (з Украіны і Беларусі) і двух замежных аўтараў (з ЗША і Германіі).

Першыя два артыкулы аддадзеныя ўкраінцам. Артыкул Л. Масэнкі (Кіеў) «Суржык: історія фармування, сучасны стан, перспектывы функцыянавання» (с. 1–37) у асноўным прысвечаны гісторыі суржыка на Украіне (с. 5–22), а таксама некаторым тэарэтычным пытанням кваліфікацыі і класіфікацыі разнавіднасцей суржыка. М. Флаер (Гарвард) у сваім артыкуле «Suržyk or suržyks?» (с. 39–56) шукае фаналагічныя, марфалагічныя, лексічныя і сінтаксічныя адпаведнасці паміж суржыкам, рускай і ўкраінскай мовамі, якія былі ім выведзены ў ранейшых працах.

Уласна пра трасянку гаворка ідзе ў двух наступных артыкулах зборніка. С. Запрудскі ў артыкуле «Маўленчая акамадацыя і пераклучэнне кодаў у працэсе міжкультурнай камунікацыі: выпадак Беларусі» (с. 57–97) разглядае трасянку як вынік маўленчай акамадацыі (псіхалагічнай з’явы), гэта значыць прыстасавання маўлення носьбітаў беларускіх дыялектаў да больш «культурнага» (як ім здаецца) рускага маўлення, што дамінуе ў гарадах рэспублікі (с. 66–68, 69–70, 76–80). Такі падыход не новы ў навуцы, але з яго дапамогай складана вытлумачыць некаторыя факты. Напрыклад, чаму русізмы (і часам даволі шматлікія) з’яўляюцца ў

маўленні людзей, што не знаходзяцца ў кантакце з рускамоўнымі (напрыклад, «аўтахтонныя» вяскоўцы, якія ніколі ў сваім жыцці не пакідалі роднай вёскі, ці вяскоўцы, якія размаўляюць з беларускамоўнымі). Даследчык акрэслівае трасянку то як «змешаная беларуска-руская маўленне» (с. 69), то як «гібрыдную форму» – фактычна мову (с. 81, 85–86). Ён вылучае дзве яе разнавіднасці (с. 71–74): трасянку 1 (на глебе беларускай мовы) і трасянку 2 (на глебе рускай мовы – гэта трасянка беларусаў, якія засвоілі рускую мову), што блізка да поглядаў некаторых іншых даследчыкаў. Апрача таго, С. Запрудскі разглядае тэрміналогію і дэфініцыі шэрага заходніх і айчынных прац, прысвечаных розным аспектам маўленчай камунікацыі (с. 57–58, 64–66, 74–76) і пытанням білінгвізму (с. 60–63). Ён таксама падае вядомыя ў беларусістыцы класіфікацыі моўных і маўленчых сітуацый краіны (с. 59–60, 68–69, 71) і прапануе ўласную класіфікацыю (с. 69–71), а таксама дае прыклады пераклучэння кодаў у маўленні жыхароў Беларусі (с. 80–86).

Г. Генчаль у артыкуле «On the development of inflectional paradigms in Belarusian trasjanka: the example of demonstrative pronouns = Наконт развіцця флектыўных парадыгмаў у беларускай трасянке на прыкладзе ўказальных займеннікаў» (с. 99–133) прадстаўляе праめжжавыя вынікі свайго праекта па вывучэнні трасянке. У тэарэтычных уводзінах даследчык абмяркоўвае магчымасці існавання трасянке як пэўнай «трэцяй мовы» (з уласнымі набыткамі кшталту гібрыдных утварэнняў), што ўзнікла ў выніку змяшэння дзвюх моў – беларускай (у дыялектнай постаці) і рускай (с. 99–100). Ён таксама выказвае абгрунтаванае сумненне ў бессістэмнасці і хаатычнасці трасянке і прапануе ў якасці метаду яе даследавання колькасны (статыстычны) аналіз спецыфічна беларускіх, рускіх і марфалагічна мяшаных (гібрыдных) элементаў у тэкстах на трасянке, пры ігнараванні элементаў агульных (с. 100–104). На прыкладзе выкарыстання формаў указальных займеннікаў (бел. *гэты* – рус. *этот*, бел. *той* – рус. *тот* і камбінацый іх асноў ды канчаткаў (*эты*, *этага*, *этым(і)* і інш.), с. 104–110) ён вызначыў шэраг цікавых прэферэнцый і тэндэнцый у маўленні на трасянке, што карэлююць з тымі ці іншымі агульнамоўнымі заканамернасцямі і працэсамі (у галіне марфалогіі і ў маўленчай дзейнасці, з некаторымі сацыяльнымі акцэнтамі) і знаходзяць сабе аналогіі ў іншых кантактуемых мовах і дыялектах свету (с. 110–126).

У цэлым зборнік дае дастаткова рознабаковае ўяўленне пра аспекты і падыходы ў вывучэнні такіх неадназначных з'яў, як трасянка ці суржык. Славянскія аўтары прадставілі праблемныя працы, тады як іх замежныя калегі прэзентавалі больш прыватныя фрагменты сваіх даследаванняў. Трэба спадзявацца, што

зборнік паспрыяе далейшаму тэарэтычнаму і эмпірычнаму даследаванню трасянку.

І.П. Клімаў,
кафедра беларускай філалогіі і сусветнай літаратуры
Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў